

Negen duurzame stemmen over de Klimaattop in Parijs

De internationale Klimaattop in Parijs (30 november t/m 7 december) is bij het verschijnen van dit nummer in volle gang. De Linker Wang legt naar aanleiding van de Klimaattop vijf vragen voor aan negen uiteenlopende mensen die inhoudelijk betrokken zijn bij duurzame ontwikkeling en de klimaatverandering.

Carin Hereijgers,
Yfke Nawijn en
Ina Scholma-
Huisman

MARJAN MINNESMA

Directeur van Urgenda, een stichting die Nederland van onderop wil verduurzamen.

De top gaat niet voldoende opleveren. Daar moeten we niet depressief van worden, maar juist daarom samen de schouders eronder zetten, om meer te doen dan overheden weten af te spreken. Huizen energieleverend maken, anders gaan reizen, OV en elektrisch vervoer bijvoorbeeld, minder vlees eten. En bedrijven kunnen zowel meer energie besparen als meer energie duurzaam opwekken.

Waarom is de top belangrijk?

De top creëert wel momentum: we moeten NU in actie komen en veel sneller overstappen op zon, wind en andere vormen van duurzame energie. Door deze top is daar aandacht voor en gaan hopelijk steeds meer mensen beseffen dat klimaatverandering het grote probleem is van deze eeuw.

Kunnen we niet beter zonder overheden?

De afspraken tussen overheden zijn onderdeel van de oplossing, maar zeker niet genoeg. Ook burgers en bedrijven zijn nodig. Alle drie!

Wat doet u zelf?

Zelf liep ik de bijna zeshonderd kilometer naar Parijs om aandacht voor het onderwerp te vragen.

Wat is de grootste uitdaging?

We kunnen binnen twintig jaar omschakelen naar 100 procent duurzame energie en in Nederland 150 duizend banen creëren en innovatie stimuleren. Dat levert een energievoorziening op die drie miljard euro goedkoper is dan doorgaan met fossiele energiebronnen en we zijn dan onafhankelijk geworden. Wat willen we nog meer? (CH)

JAN JUFFERMANS

Lid van het Platform Duurzame en Solidaire Economie (PDSE), lid van de Werkgroep Voetafdruk Nederland en van Transition Town Bostel. Van 1978 tot 2010 werkte hij bij De Kleine Aarde.

Gezien de vele goede ontwikkelingen is mijn hoop op een redelijke afloop wel gegroeid, zoals de mondiale actie voor fossielvrije gemeenten, universiteiten en andere organisaties (zie www.gofossilfree.org/commitments) maar bijvoorbeeld ook de Alaska-speech van Obama en de klimaat-activiteiten van paus Franciscus.

Waarom is de top belangrijk?

We moeten de wereld wel wakker schudden. Nu al vallen er per jaar al 400 duizend klimaatdoden, en in totaal zelfs 4,9 miljoen doden door het gas, kolen- en oliegebruik; een ware ecocide!

Kunnen we niet beter zonder overheden?

Omdat we snel moeten handelen is de rol van overheden cruciaal. Zij kunnen nog zorgen voor een jaarlijks verlagend plafond voor de uitstoot van klimaatgassen. Daar bestaan twee plannen voor: Tradable Energy Quotas en CapGlobalCarbon.

Wat doet u zelf?

Zelf ben ik actief bij diverse organisaties en onlangs heb ik mijn huis (1974) gas- en fossielvrij laten maken, met onder meer 23 extra zonnepanelen op het oost-dak en een lucht-warmtepomp. En al ruim 35 jaar heb ik geen auto meer en eet ik ook geen vlees meer. Dat bevalt me uitstekend.

Wat is de grootste uitdaging?

We moeten duidelijk maken via alle media dat duurzame ontwikkeling voor alles en iedereen beter is, en noodzakelijk voor de kwaliteit van leven voor volgende generaties. Een kwestie van mensenrechten! (CH)

MARTINE VONK

Lector Ethiek en Technologie, Saxion hogeschool. Ze promoveerde aan de VU bij het Instituut voor Milieuvraagstukken en het Blaise Pascal Instituut. Eerder was ze voorzitter van Time to Turn.

Ik verwacht dat op deze klimaattop scherpere afspraken gemaakt worden dan op de vorige, maar ben bang dat ze minder ver gaan dan noodzakelijk is.

Waarom is de top belangrijk?

Het klimaatprobleem is urgent, dat is de laatste maanden goed onder de aandacht gebracht.

Kunnen we niet beter zonder overheden?

Er zijn voorlopers onder bedrijven en burgers die uit zichzelf initiatieven nemen voor hernieuwbare energiebronnen en energiebesparing. Maar omdat het totaal aan uitstoot nog steeds stijgt, moeten er dwingende afspraken gemaakt worden, zodat niemand kan wachten op wat de ander doet. Dat geldt ook internationaal.

Wat doet u zelf?

Zelf bouwen we een energieneutraal huis zonder gasaansluiting in een ecowijk. Dan gebruiken we alleen aardwarmte en zonne-energie. Naar mijn werk ga ik met trein, bus en fiets. We eten zo veel mogelijk biologisch en regionaal. In mijn werk houd ik me bezig met Circulaire Economie en in mijn vrije tijd met spiritualiteit en duurzaamheid, onder meer bewustwording binnen kerken.

Wat is de grootste uitdaging?

Zorg voor klimaat en natuur hangt nauw samen met kansen op ontwikkeling voor armen. De grootste uitdaging zal zijn om dat in samenhang op te pakken. Werken aan duurzaamheid begint met een intrinsieke motivatie en het duiden van waarden: hoe kijken we naar onze economie en wat verstaan we onder kwaliteit van leven? (ISH)

CHRISTIAAN HOGENHUIS

Programmamedewerker bij de Stichting Oikos, oecumenisch instituut voor kerk en ontwikkelingssamenwerking, gericht op rechtvaardige en duurzame ontwikkeling wereldwijd.

Na Kopenhagen 2009 durf je nauwelijks meer een verwachting uit te spreken. Er zijn wel wat min of meer positieve signalen zoals de VS en China die eindelijk enigszins serieuze nationale klimaatplannen op tafel leggen. Laat ik daarom vooral een hoop uitspreken: dat we minimaal deze plannen vastleggen; en dat er daardoor een sfeer van internationaal vertrouwen ontstaat waarin beloftes ook worden nagekomen.

Waarom is de top belangrijk?

Elk jaar dat we langer wachten met ingrijpende maatregelen en een andere (economische) koers, wordt het moeilijker klimaatverandering binnen enigszins aanvaardbare grenzen te houden. Dus de Top is - met een kerkelijke term - een kairismoment, een moment dat je moet grijpen voordat het voorbij is.

Kunnen we niet beter zonder overheden?

We kunnen het klimaatprobleem niet oplossen zonder overheden en dwingende afspraken. Want lang niet iedereen verandert 'gewoon' zijn gedrag als daar niet een noodzaak voor wordt gecreëerd en een gemeenschappelijk kader voor wordt aangegeven. Dat geldt voor burgers, maar ook voor overheden en bedrijven.

Wat doet u zelf?

Ik zie mij zelf niet als voorbeeldfiguur. Ik probeer net als gelukkig zoveel anderen mijn leven zo duurzaam mogelijk in te richten, mét alle onzeker-

heid die er vaak is over wat het meest duurzaam is.

Wat is de grootste uitdaging?

Duurzame ontwikkeling draait er in de eerste plaats om mensen weer in contact te brengen met hun omgeving, te beginnen dicht bij huis en ze daarvan te laten genieten. Dat ieder ontdekt wat werkelijk van waarde is en wat je om die reden ook anderen gunt en wilt doorgeven aan volgende generaties. (YN)

MARJOLEIN TIEMENS

Eigenaar van GroenGeloven. Vanuit dit bureau werkt ze aan een duurzame en sociale samenleving die recht doet aan de draagkracht van de aarde.

Mijn hoop is dat bij de Klimaattop vergaande maatregelen en afspraken gemaakt worden. Mijn verwachting is echter dat er op papier iets moois verschijnt, maar dat de praktijk weerbarstig zal zijn. Ik ben bang dat de macht van het bedrijfsleven te sterk is. Ik hoop op de beweging van onderaf, bijvoorbeeld grootschalige boycotts tegen vervuilende bedrijven.

Waarom is de top belangrijk?

Het klimaatprobleem is mondiaal, daarom is internationale afstemming nodig. Maar dat neemt niet weg dat ieder land voor de hele wereldbevolking een eigen verantwoordelijkheid heeft. Vervuiling stopt niet bij de grens.

Vervolg op pag. 16

Negen duurzame stemmen over de Klimaatop in Parijs

Vervolg van pag. 15

Kunnen we niet beter zonder overheden?
Het mooiste zou zijn dat de zorg voor het milieu voor iedereen tot in de haartvaten is doorgedrongen. Dan zouden dwingende afspraken en regels niet nodig zijn.

Wat doet u zelf?

Zelf heb ik geen auto, ik ben zuinig met energie, heb zonnecollectoren, eet biologisch en lokaal geproduceerd voedsel. Ik draag onze levensstijl uit door anderen erover te vertellen en te laten zien dat je er gelukkig van wordt.

Wat is de grootste uitdaging?

De grootste uitdaging is om duidelijk maken dat duurzaam leven vreugde schept. Het brengt mensen weer dicht bij elkaar. We gaan weer nadenken over de zin van het leven. Leven vanuit waarden: leven gericht op de ander, niet op jezelf. Leven vanuit een besef dat we verbonden zijn met elkaar en met de natuur. We kunnen niet zonder elkaar.
(YN)

JAN JORRIT HASSELAAR

Voorzitter van de werkgroep Ecologische Duurzaamheid van de Raad van Kerken in Nederland.

Een grote doorbraak van Parijs is nu al de participatie van alle landen en zeer veel bedrijven. Daarbij is het tijd voor een perspectief van hoop in plaats van angst en doemscenario's, zonder de urgentie uit de weg te gaan.

Waarom is de top belangrijk?

In lijn met de encycliek van paus Franciscus kun je zeggen dat ons wereldbeeld ons in de weg staat om bevrijdend perspectief te zien. We kunnen daarmee aan de slag met een lerende samenleving, waarin de overheid faciliterend is. Iets als een woestijntocht zoals in het Exodus-verhaal, dat Martin Luther King inspireerde tot zijn boodschap van 'I have a dream'. In dezelfde context had hij ook makkelijk een verhaal kunnen houden van 'I have a nightmare'.

Kunnen we niet beter zonder overheden?
Het begint bij mensen, maar overheden spelen een belangrijke rol.

Wat doet u zelf?

Zelf probeer ik zoveel mogelijk duurzaam te leven. En als Nederlandse kerken hebben we onlangs een 'Inspiratie Tafel' georganiseerd met als thema 'We have a dream'. Vele actoren waren daarbij aanwezig: bedrijven, multinationals, overheid, wetenschap, onderwijs, media, religies, kunsten. Het was een eerste poging om samen tot meerwaarde en inspiratie te komen en het niet alleen te verwachten van de overheid.

Wat is de grootste uitdaging?

Duurzame ontwikkeling begint bij een perspectief van hoop dat vertaald kan worden in onderwijs. De paus wijst in zijn encycliek niet voor niets op het belang van educatie van jong en oud. De uitdaging is om dit leerproces met elkaar vorm te geven als bron van vreugde, hoop en bevrijdend perspectief, en niet in de nu vaak dominante termen van angst en apocalyps.
(YN)

MARJAN BOSCH

Woont op Franciscaans Milieuproject Stoutenburg, was in Amsterdam medeoprichter van de Klimaat & Geloofsgroep en is betrokken bij de Klimaatloop.

Verwachting en hoop liggen vaak dicht bij elkaar, maar in dit geval ben ik geneigd het uit elkaar te halen: mijn hoop is groot, mijn verwachting gematigd. Mijn verwachtingen waren hoog gespannen maar insiders temperen dat enthousiasme.

Waarom is de top belangrijk?

De speech van Obama en Laudato Si van Paus Franciscus stemden me eerder dit jaar even heel optimistisch. Zou het nu werkelijk zo ver zijn dat 'de hele wereld' deze aarde zal proberen te sparen?!

Kunnen we niet beter zonder overheden?

Wat ik hoop is dat de regeringsleiders hun nek durven uitsteken. Dat ze blij zullen geven van wijsheid en inzicht: het zou me enorm goed doen als ze werkelijk doordrongen blijken van de urgentie en dat zij noodzakelijke rigoureuze stappen gaan zetten.

Wat doet u zelf?

De beweging die dit jaar op gang kwam, met de 'People's climate march', de Klimaatloop, de Climate Miles, People's pilgrimage, de bussen vol van Milieudefensie richting Parijs... dat stemt me hoopvol. In het Franciscaans Milieuproject leven we zoveel mogelijk duurzaam en door mijn betrokkenheid bij de organisatie van de Klimaatloop, draag ik mijn steentje bij.

Wat is de grootste uitdaging?

Al die mensen met verschillende achtergronden die elkaar vinden en met hun voeten hun stem laten horen, ik vind het inspirerend. Al die informatie die de ronde doet: het wordt echt steeds lastiger om de klimaatverandering te ontkennen of voor je uit te schuiven. En dan kan het bijna niet anders of het zal doordringen achter die gesloten deuren van de COP21. Wie horen kan zal horen!
(CH)

REINIER VAN DEN BERG

Meteoroloog, werkzaam bij weerinstituut MeteoGroup Nederland en specialist in klimaatverandering.

Ik hoop dat er historie wordt geschreven. Dat kan als er bindende internationale afspraken worden gemaakt voor handel en industrie, transport en energieopwekking, om de transitie naar een echt duurzame samenleving en economie te bespoedigen.

Waarom is de top belangrijk?

Het is 'alle hens aan dek' als het gaat om het vertragen van de opwarming van de aarde. 'Verbeter de wereld, begin bij jezelf' zet voor dit onderwerp niet genoeg zoden aan de dijk.

Kunnen we niet beter zonder overheden?
Nee, want zoals ik al zei: het is 'alle hens aan dek'.

Wat doet u zelf?

Zelf probeer ik de bewustwording te vergroten door wekelijks lezingen te geven over klimaatverandering en duurzaamheid. Verder ben ik bezig met de oprichting van Ecoland.tv, ben één van de oprichters van kerkstroom en probeer duurzaam te leven. Met behulp van wind wek ik (op afstand) veel stroom op.

Wat is de grootste uitdaging?

In Nederland kunnen we veel doen door de zeven miljoen huizen die 'zo lek zijn als een mandje' klimaatneutraal maken. Dat kost veel tijd en

geld, maar levert energiebesparing en werkgelegenheid op. Nationaal en internationaal moet er zwaar worden ingezet op het opwekken van duurzame energie, gekoppeld aan energieopslag, en op termijn gekoppeld aan alle vormen van vervoer over de weg.
(ISH)

LIESBETH VAN TONGEREN

Tweede Kamerlid namens GroenLinks, portefeuille: klimaat en duurzaamheid. Was eerder directeur van Greenpeace Nederland.

Het stemt mij hoopvol als ik zie dat grote vervuilers, zoals de Verenigde Staten en China, stappen zetten naar schonere energie en minder uitstoot. Het is tijd voor een concreet, ambitieus Klimaatakkoord.

Waarom is de top belangrijk?

Na de geflopte top van Kopenhagen hebben we heel wat in te halen. Met de huidige reductievoorstellen loopt de gemiddelde temperatuur zeker op met 3° Celsius, terwijl die absoluut met niet meer dan 2° Celsius zou mogen stijgen.

Kunnen we niet beter zonder overheden?

De overheid moet zichzelf aan afspraken houden, bedrijven uitdagen tot innovatie en ze tot energiebesparing en CO2-reductie dwingen. Bindende

afspraken zijn nodig om overheden en bedrijfsleven te houden aan hun verplichtingen.

Wat doet u zelf?

Zelf probeer ik zo duurzaam mogelijk te leven. Als ik vlees eet is het biovlees. En ik koop, als het kan, biologische en lokale spullen. Meestal ga ik met de trein naar mijn werk en in mijn woonplaats stap ik vooral op de fiets.

Wat is de grootste uitdaging?

Als burgers kunnen we ook veel voor elkaar krijgen. Zonnepanelen op het dak leggen, biologische producten kopen. Dat gebeurt al en toont aan dat mensen duurzaam willen leven. Er zou niets meer in de winkel moeten liggen dat verwoestend is voor onze planeet.
(ISH)